

IMPORTANȚA ISTORICĂ A LUCRĂRILOR TOVARĂȘULUI STALIN PENTRU STUDIUL SOCIETĂȚII DIN STADIUL COMUNITĂȚII PRIMITIVE ȘI DIN STADIUL SCLAVAGIST ¹⁾

Una din marile realizări ale științei istorice sovietice o constituie lucrările teoretice ale Tovarășului Stalin, care, reprezentând culmea gândirii istorice marxist-leniniste, au ridicat materialismul istoric pe o treaptă nouă, superioară. În remarcabilele sale lucrări „Anarhism sau socialism?“ (1906—1907), „Marxismul și problema națională“ (1913), „Bazele leninismului“ (1924), „Curs scurt de istorie a P. C. (b) al U. S.“ (1938) și, în sfârșit, în ultima sa lucrare „Marele Războiu pentru Apărarea Patriei“, I. V. Stalin a adâncit din punct de vedere teoretic și a dezvoltat tezele fundamentale ale materialismului dialectic și istoric aducând un aport nou, prețios și însemnat în tezaurul științei istorice marxist-leniniste.

Pentru istoricul sovietic prezintă o importanță deosebită tezele de bază ale lui V. I. Lenin și I. V. Stalin asupra însemnătății studiului istoriei și a metodei istorice. Propunându-și drept sarcină descoperirea, în fiecare caz izolat, a legii istorice de bază, V. I. Lenin cere să se aplice cu strictețe tratarea istorică în examinarea fiecărei teze. Astfel, în scrisoarea către Inesse Armande, Lenin scria: „Întregul spirit al marxismului, întregul său sistem cere ca fiecare teză să fie examinată numai (α) în mod istoric, (β) numai în legătură cu altele, (γ) numai în legătură cu experiența concretă a istoriei“ ²⁾. Dezvoltând mai departe această idee, V. I. Lenin a indicat în lecția sa „Despre Stat“, „că în tratarea științifică a problemelor de știință socială, lucrul cel mai important este a nu se uita legătura istorică de bază, a privi fiecare problemă de istorie prin prisma originii sale, a etapelor principale prin care a trecut acest fenomen în dezvoltarea sa și prin această prismă a dezvoltării să vedem ce a devenit acum fenomenul dat“ ³⁾.

1) Vestnik Drevnei Istorii Nr. 4/1949, p. 3—14.

2) Documentele nepublicate ale lui V. I. Lenin, „Bolșevic“, 1949, Nr. 1.

3) V. I. Lenin, Opere, ed. a III-a, vol. XXIV, p. 364.

Această teză fundamentală, studiată adânc într-o serie întreagă de lucrări, Tov. Stalin o pune la baza științei istorice marxist-leniniste. Stabilind necesitatea strictă de a studia fiecare fenomen istoric în legătură strânsă cu condițiile de loc și de timp, Tov. Stalin arată că „fără o atare tratare istorică a fenomenelor sociale, este imposibilă existența și dezvoltarea științei despre istorie, căci numai o astfel de tratare împiedică știința istorică de a se transforma într'un haos de fapte întâmplătoare și într'o îngrămădire de greșeli absurde“¹⁾. Astfel, Tov. Stalin stabilește că numai folosind tratarea istorică, se pot descoperi legile care stau la baza dezvoltării sociale.

Lucrările Tov. Stalin conțin indicații clare asupra drumului ce trebuie urmat pentru a descoperi și studia legile dezvoltării sociale. Analizând adânc, într'o serie de lucrări, condițiile vieții materiale a societății, I. V. Stalin stabilește că forța principală, care determină caracterul orânduirii sociale, o constituie modul de producție. Totodată, Tov. Stalin dă definiția clară și precisă a modului de producție, a forțelor de producție și a relațiilor de producție.

„Forța principală în sistemul de condiții ale vieții materiale a societății o constituie modul de obținere a mijloacelor de trai, necesare pentru existența oamenilor, modul de producție a bunurilor materiale... Uneltele de producție cu ajutorul cărora se produc bunurile materiale, oamenii care pun în mișcare uneltele de producție și produc bunuri materiale datorită unei anumite experiențe în producție și deprinderi de a munci. — toate aceste elemente la un loc constituiesc forțele de producție ale societății.... Infăptuind producția bunurilor materiale, oamenii stabilesc între ei anumite raporturi reciproce“²⁾. După cum ne indică aici Tov. Stalin, e foarte important că în forțele de producție sunt incluse nu numai uneltele de producție, dar și oamenii. În legătură cu aceasta, Tov. Stalin stabilește cu precizie, cum trebuie studiate legile istoriei societății și care sunt problemele fundamentale ale științei istorice:

„Deci, cheia cu ajutorul căreia putem studia legile istoriei societății trebuie căutată nu în capetele oamenilor, nu în concepțiile și idelle societății, ci în modul de producție, practicat de societate în fiecare perioadă istorică dată, în economia societății.

¹⁾ I. V. Stalin, „Problemele leninismului“, ed. a XI-a, M., 1946, p. 540.

²⁾ *Curs scurt de istorie a PC (b) al U. S.*, p. 166—167.

Prin urmare, sarcina primordială a științei istorice este de a studia și descoperi legile producției, legile de dezvoltare a forțelor de producție și a raporturilor de producție, legile de dezvoltare economică a societății¹⁾.

Desvoltând această idee, Tov. Stalin stabilește că tocmai de aceea istoria dezvoltării sociale constituie istoria mijloacelor de producție, istoria maselor muncitoare, istoria popoarelor.

Tov. Stalin analizează cu deosebită pătrundere trăsăturile specifice de bază ale producției, care constau în faptul că producția se găsește într-o continuă stare de transformare și de dezvoltare, aceste transformări determinând schimbarea întregii orânduiri sociale. Pe lângă aceasta, schimbarea și dezvoltarea producției începe întotdeauna cu schimbarea și dezvoltarea forțelor de producție, „în funcție de aceste schimbări și în conformitate cu ele se schimbă raporturile de producție dintre oameni”²⁾. În sfârșit, noile forțe de producție și elementele noilor raporturi de producție apar în mod spontan, în sânul vechii crânduiri, trecerea dela vechile raporturi de producție la cele noi, „are loc de obicei pe calea răsturnării revoluționare a vechilor raporturi de producție și a stabilirii altora noi”³⁾.

Plecând dela învățătura lui Marx, Engels și Lenin despre rolul revoluționar al noilor teorii sociale, Tov. Stalin a dat caracterizarea completă, adâncă, desăvârșită și amplă a imensului rol transformator pe care îl au în dezvoltarea societății ideile progresiste:

„Pe baza conflictului dintre noile forțe de producție și vechile raporturi de producție, pe baza noilor nevoi economice ale societății, iau naștere noi idei sociale, noile idei organizează și mobilizează masele, masele se unesc într-o nouă armată politică, creează o nouă putere revoluționară și o folosesc pentru a suprima prin forță vechea stare de lucruri în domeniul raporturilor de producție și a stabili o nouă stare de lucruri”⁴⁾.

Această teză plină de conținut a Tov. Stalin constituie o foarte importantă dezvoltare a teoriei materialismului istoric, bazat pe generalizarea experienței întregii istorii de dezvoltare a omenirii și, înainte de toate, a experienței imense a luptei revoluționare a par-

¹⁾ *Curs scurt de istorie a PC (b) al U. S.*, p. 181.

²⁾ *Ibidem*, p. 169.

³⁾ *Ibidem*, p. 180.

⁴⁾ *Ibidem*, p. 169.

tidului bolșevicilor și a grandioasei construiri socialiste. Toate aceste teze, pline de adânc conținut și forță, ale Tov. Stalin, corifeul genial al științei istorice actuale, precum și o serie de prețioase păreri exprimate de el cu privire la numeroase probleme de istorie, atât a societății primitive, cât și a societății sclavagiste, au deschis orizonturi noi în studiul istoriei vechi.

Problema esențială, generală și principală în studierea orânduirii sociale a fiecărei epoci istorice, este problema privitoare la dezvoltarea unei orânduirii sociale date, în legătură cu schimbările, care se petrec în dezvoltarea vieții economice. Aceste schimbări pot fi urmărite încă atunci când se studiază organizarea comunității primitive, care a trecut printr'o serie de stadii ale căror schimbări s'au produs în legătură cu schimbările intervenite în viața economică. Încă în lucrarea sa din 1906—1907, „Anarhism sau socialism?“, Tov. Stalin a indicat calea pe care trebuie să meargă în această privință cercetătorul atunci când studiază această importantă problemă de istorie primitivă. El scria:

„Cunoaștem de asemeni și faptul că viața socială nu stă pe loc. A fost un timp, când oamenii trăiau pe bazele comunismului primitiv; în acea vreme ei trăiau din vânătoarea primitivă, rățăceau prin păduri și astfel își dobândeau hrana. A venit vremea când comunismul primitiv a fost înlocuit prin matriarhat — în această vreme oamenii își îndeșteulau nevoile mai ales datorită agriculturii primitive. Apoi matriarhatul a fost înlocuit prin patriarhat, când oamenii se întrețineau mai ales datorită creșterii vitelor. Apoi patriarhatul a fost înlocuit cu orânduirea sclavagistă — epocă în care oamenii se întrețineau dintr'o agricultură relativ mai evoluată¹⁾).

Tov. Stalin arată că înlocuirea vânătoriei prin agricultura primitivă a determinat apariția matriarhatului. Înlocuirea agriculturii primitive prin creșterea vitelor a fost cauza apariției patriarhatului. În sfârșit, agricultura mai evoluată a atras după sine apariția sclavagismului. Astfel, încă în epoca primitivă înlocuirea progresivă a diferitelor feluri de economie a determinat în mod egal înlocuirea progresivă a formelor de viață socială.

„A existat o epocă — scrie Tov. Stalin — epoca matriarhatului când femeile erau socotite stăpâne ale producției. Cum se explică acest fapt? Prin faptul că în producția de atunci, în agricultura

1) I. V. Stalin, *Anarhism sau socialism?* Opere, vol. 1, p. 311.

primitivă, femeile jucau un rol principal, ele îndeplineau funcțiunile mai importante, pe când bărbații rătăceau prin pădure în căutarea animalelor. A venit vremea patriarhatului, când situația dominantă în producție a trecut în mâinile bărbaților. De ce s'a produs această schimbare? Pentru că în producția epocii respective, în economia bazată pe creșterea vitelor, în care uneltele principale de producție erau lancea, arcanul, arcu și săgeata, rolul principal îl jucau bărbații.....¹⁾.

Astfel, nici în istoria societății primitive înlocuirea diferitelor forme nu putea fi considerată independent de istoria producătorilor direcți, independent de schimbările intervenite în producție.

Tov. Stalin dă caracteristica cea mai amplă și mai pregnantă a întregii crânduiri a comunismului primitiv, ca un tot întreg și a trăsăturilor lui specifice, în cap. IV din „Cursul scurt de istorie a P. C. (b) al U. S.“:

„În crânduirea comunei primitive baza raporturilor de producție o formează proprietatea socială asupra mijloacelor de producție. Aceasta corespunde, în fond, caracterului forțelor de producție din acea perioadă. Uneltele de piatră, ca și arcu și săgețile care au apărut mai târziu, excludeau posibilitatea de a lupta izolat împotriva forțelor naturii și a animalelor sălbatice. Pentru a culege fructe în pădure, pentru a prinde pește în apă, pentru a construi o locuință carecare, oamenii erau nevoiți să lucreze în comun, dacă nu vroiau să moară de foame sau să cadă pradă animalelor sălbatice sau triburilor vecine. Munca în comun duce la proprietatea comună asupra mijloacelor de producție, cât și asupra produselor. Aici nu există încă noțiunea de proprietate privată asupra mijloacelor de producție, cu excepția proprietății personale asupra câtorva unelte de producție, care sunt totodată arme de apărare împotriva animalelor sălbatice. Aici nu există exploatare, nu există clase“²⁾.

În această remarcabilă caracterizare a organizării comunei primitive, Tov. Stalin socoate, în primul rând, că e strict necesar să se remarce că raporturile de producție depind de forțele de producție; Tov. Stalin arată că primitivitatea uneltelor de piatră silește pe oameni să se unească în muncă comună, ceea ce la rândul său determină apariția proprietății sociale asupra mijloacelor de produc-

¹⁾ I. V. Stalin, *Anarhism sau socialism?* Opere, vol. I, p. 340.

²⁾ *Curs scurt de istorie a P. C. (b) al U. S.*, p. 167.

ție și a produselor. Datorită acestui fapt a apărut și s'a format proprietatea comună asupra pământului, care este atât de caracteristică pentru ultima perioadă de existență a orânduirii comunității primitive și care s'a păstrat atât de solid în epoca societății sclavagiste timpurii, în special în statele despotice ale Orientului antic, lucru indicat atât de clar încă în anul 1857 de K. Marx în lucrarea sa „Forme anterioare producției capitaliste”. Mai departe, este esențială indicația Tov. Stalin asupra deosebirii dintre proprietatea privată asupra mijloacelor de producție și proprietatea personală asupra unor unelte de producție și de arme. Această teză e confirmată de numeroase date arheologice. Astfel, în numeroase morminte s'au găsit pe lângă schelete, numeroase unelte de muncă, arme și vase, care fuseseră înmormântate împreună cu mortul, deoarece erau socotite drept proprietatea lui. În sfârșit, prezintă o importanță deosebită indicația adânc principială a Tov. Stalin asupra faptului că, în orânduirea comunei primitive n'a existat nici explica-tare nici clase. Afirmățiile istoricilor reacționari burghezi sunt bazate numai pe denaturarea faptelor, atunci când căutând să justifice și să motiveze în chip istoric existența claselor, încearcă să dovedească existența lor foarte veche, și prin aceasta, veșnicia exploata-rii de clasă, a proprietății private, a familiei și a statului bazat pe clase. Acestea sunt trăsăturile caracteristice specifice pe care le remarcă Tov. Stalin în lucrările sale. Urmând pe această cale, istoricii sovietici au vărsat o lumină nouă și puternică asupra istoriei societății primitive. Numai continuând pe acest drum stalinist, cu analiza marxist-leninistă a datelor și faptelor din istoria primitivă, istoricii sovietici vor putea crea o istorie autentic-științifică a societății primitive.

K. Marx a subliniat în repetate rânduri existența unor raporturi sociale de tranziție dela o formă de raporturi de producție la altă formă. Astfel, în al treilea brouillon al scrisorii adresate către V. Zassulici, el a notat caracterul de tranziție al obștei sătești.

„Obștea sătească reprezentând ultima fază a formării inițiale a societății, constituie, în același timp, faza de trecere spre a doua formație, o fază de trecere dela societatea bazată pe proprietatea comună, la societatea bazată pe proprietatea privată¹⁾).

Aceste indicații izolate ale lui K. Marx au fost adânc dezvoltate de Tov. Stalin și ridicate de el la o înălțime general-istorică și

¹⁾ *Arhiva lui K. Marx și Fr. Engels*, vol. I, p. 285, 1924.

principal-filosofică. În lucrarea sa „Despre materialismul dialectic și materialismul istoric“, Tov. Stalin scria: „în procesul de producție a bunurilor materiale, oamenii stabilesc între ei anumite raporturi reciproce înăuntrul producției, anumite raporturi de producție. Aceste raporturi pot fi raporturi de colaborare și de ajutor reciproc între oameni care nu sunt exploatați, ele pot fi raporturi de stăpânire și de supunere, ele pot fi, în sfârșit, raporturi de trecere dela o formă de raporturi de producție la alta”¹⁾).

Noul mijloc de producție, noile forme de relații sociale, nu apar deodată, ci germinează în sânul vechii orânduiri, nu ca rezultat al activității premeditate a oamenilor, ci independent de voința lor.

Cuvintele lui K. Marx despre caracterul de tranziție al obștei sătești, precum și indicația Tov. Stalin despre existența unor raporturi de tranziție speciale dela o formă de raporturi de producție la altă formă, explică multe fenomene din orânduirea socială a popoarelor din Orientul antic, a cărui trăsătură specifică constă în păstrarea îndelungată a rămășițelor orânduirii gentilice și persistența temeinică a obștei sătești și a proprietății obștești asupra pământului înăuntrul societății sclavagiste care se dezvoltă încet, fapt care a determinat ritmul lent de dezvoltare a orânduirii sociale în țările din Orientul antic.

Deosebit de prețioase sunt indicațiile Tov. Stalin asupra modului de producție sclavagist al societății sclavagiste. Dând o caracterizare concisă, dar foarte adâncă și puternică a orânduirii sclavagiste, Tov. Stalin a scos în evidență trăsăturile ei specifice în următoarele cuvinte:

„În orânduirea sclavagistă, baza raporturilor de producție o formează proprietatea stăpânului de robi asupra mijloacelor de producție, cât și asupra producătorului, asupra sclavului, pe care îl poate vinde, cumpăra, sau ucide ca pe o vită. Astfel de raporturi de producție corespund în fond, stării forțelor de producție din această perioadă. În locul uneltelor de piatră, oamenii au acum la dispoziție unelte de metal, în locul economiei mizere și primitive bazată pe vânat, care nu cunoștea nici creșterea vitelor, nici agricultura, s'a trecut la creșterea vitelor, la agricultură, la meșteșuguri, la diviziunea muncii între aceste ramuri de producție, a apărut posibilitatea schimbului de produse între indivizi și grupuri, posi-

¹⁾ Curs scurt de istorie a PC (b) al U. S., p. 167.

bilitatea de a acumula bogății în mâinile unui număr restrâns de cameni, adevărata acumulare a mijloacelor de producție în mâinile unei minorități, posibilitatea ca minoritatea să domine majoritatea și prefacerea majorității în sclavi. Aci nu mai există munca comună și liberă a tuturor membrilor societății în procesul de producție, aci domnește munca forțată a sclavilor exploatați de către stăpânii de sclavi care nu muncesc. De aceea, nu există proprietate comună nici asupra mijloacelor de producție, nici asupra produselor. Ea este înlocuită cu proprietatea privată. Aici stăpânul de sclavi este cel dintâi și principalul proprietar, proprietarul absolut. Bogați și săraci, exploatați și exploatați, unii care au toate drepturile, alții care nu au niciunul, crâncenă luptă de clasă între ei, acesta este tabloul crânduirii sclavagiste¹⁾.

În această remarcabilă caracterizare a orânduirii sclavagiste, Tov. Stalin relevă cu o deosebită forță, principala ei trăsătură specifică și anume faptul, că baza raporturilor de producție o constituie aici proprietatea stăpânului de sclavi asupra mijloacelor de producție, printre care, asupra producătorului direct al bunurilor materiale, asupra sclavului, care este socotit proprietatea deplină a stăpânului de sclavi și prin aceasta e tratat ca o vită. Termenii cei mai vechi, care serveau în limbile antice pentru desemnarea cuvântului „sclav“, documentele ce s'au păstrat, fixând vânzarea sclavilor, în sfârșit obiceiul de a înfiera (cu fier roșu) pe sclavi, ca pe vite, obiceiul care exista în statele sclavagiste ale Orientului antic și în unele polis-uri (cetăți) antice, raționamentele juriștilor romani, care spuneau uneori: „sclavii sau alte vite“ — toate acestea constituiesc puternice ilustrări ale spuselor Tov. Stalin. Stabilind legătura dintre raporturile de producție din epoca sclavagistă și forțele de producție din acel timp, Tov. Stalin arată că înlocuirea uneltelor de piatră prin uneltele metalice, apariția creșterii vitelor, a agriculturii, a produselor meșteșugărești și diviziunea muncii între aceste producții au creat posibilitatea de schimb a produselor ce prisoaseau, posibilitatea acumulării bogățiilor în mâinile unui număr mic de perscane izolate, posibilitatea diferențierii de proprietate și a claselor, concentrarea mijloacelor de producție în mâinile unei minorități și transformarea de către această minoritate a maselor muncitoare în sclavi. De aceea, în analiza procesului de apariție a orânduirii

¹⁾ *Curs scurt de istorie a PC (b) al U. S., p. 173.*

sclavagiste, o importanță deosebită o capătă studiul acelor procese economice, care în dezvoltarea lor au dus la apariția sclaviei și a exploatării sclavagiste a muncii.

În cazul de față, e deosebit de importantă indicația Tov. Stalin asupra apariției metalurgiei, care a produs o serie întreagă de revoluții în dezvoltarea tehnicii și economiei din acea vreme sau a diviziunii muncii între diferitele branșe izolate ale producției, în sfârșit apariția schimbului, a cărui existență nu trebuie nici exagerată, nici diminuată, cum făceau numeroși istorici burghezi. Toate aceste trăsături de bază ale vieții economice din statele Orientului antic și statele antice sclavagiste sunt desvăluite de Tov. Stalin cu o extremă precizie și claritate. În sfârșit, Tov. Stalin, indică cu o deosebită vigoare predominarea muncii de constrângere a sclavilor și faptul, că principalul proprietar era pe atunci stăpânul de sclavi și că din cauza contradicțiilor neîmpăcate de clasă, a apărut și o crâncenă luptă de clasă, atât între stăpânii de sclavi și sclavi, cât și între bogați și săraci. Aceste ultime cuvinte ale Tov. Stalin sunt îndreptate contra teoriilor pseudo-științifice și tendențioase ale istoricilor reacționari burghezi, care încearcă în zadar să atenueze manifestările ascuțite ale luptei de clasă care sguđuie societățile sclavagiste cu scopul ascuns de a zugrăvi, în mod ipocrit, vechiul stat sclavagist ca un stat „ideal, solid, echilibrat și armonios“. Întreg materialul de fapte de care dispun actualii istorici ai antichității desmint total aceste teorii ale istoricilor reacționari, bazate pe falsificarea faptelor istorice, confirmând caracterizarea precisă a orânduiri sclavagiste dată în lucrările Tov. Stalin.

Strălucita caracterizare stalinistă a orânduiri sclavagiste, constituie dezvoltarea adâncă și continuarea ideilor expuse în acest domeniu de V. I. Lenin, în conferința sa „Despre Stat“. O mare importanță o prezintă faptul că V. I. Lenin și I. V. Stalin fixează în mod strict și precis locul pe care îl ocupă societatea sclavagistă în lanțul general de dezvoltare progresistă a tipurilor de raporturi de producție. Lenin indică faptul că societatea sclavagistă a fost prima societate împărțită în clase. „Stăpânii de sclavi și sclavii — constituie prima mare împărțire de clasă... După această formă a urmat în istorie o altă formă — iobăgia“ ¹⁾. Aceeași idee e exprimată cu o extremă precizie și la Tov. Stalin, care a situat societatea sclavagistă la mijloc, între societatea primitivă și feudală.

1) V. I. Lenin, *Opere*, ed. a III-a, vol. XXIV, p. 366.

Astfel, și V. I. Lenin și I. V. Stalin au arătat clar, cât de neîntemeiate sunt, sub raport istoric, teoriile ciclurilor pe care au încercat să le susțină în lucrările lor istoricii reacționari burghezi, precum și teoriile care au dominat în istoriografia burgheză, asupra feudalismului secular din țările Orientului. Astfel, învățătura marxist-leninistă despre dezvoltarea progresistă a tipurilor de raporturi de producție, sprijinindu-se pe totalitatea faptelor istorice concrete, a dat o lovitură nimicitoare teoriilor burgheze reacționare și tendențioase, care diformând faptele istorice și adevărata perspectivă istorică, încearcă în zadar să dovedească succesiunea reacțiunii, adică necesitatea întoarcerii la formele de orânduire socială deja dispărute.

Dând o definiție strict istorică trăsăturilor specifice ale orânduirii sclavagiste, Tovarășul Stalin a relevat caracterul progresist al societății sclavagiste față de societatea primitivă. În această privință, Tov. Stalin a dezvoltat și a adâncit, din punct de vedere teoretic, ideea analoagă a lui Fr. Engels, exprimată de el în „Anti-Dühring”¹⁾. Tov. Stalin a arătat cu mare precizie și adâncire teoretică necesitatea apariției și dezvoltării societății sclavagiste și caracterul său progresist față de orânduirea comunității primitive: „Orânduirea socială întemeiată pe sclavagism ar fi în condițiile actuale un non-sens, o absurditate contrarie naturii. Orânduirea sclavagistă în condițiile comunei primitive în descompunere este un fenomen pe deplin firesc și logic, deoarece înseamnă un pas înainte în comparație cu orânduirea comunității primitive”²⁾.

Orânduirea sclavagistă a fost o orânduire progresistă față de orânduirea comunității primitive, deoarece dezvoltarea metalurgiei și perfecționarea uneltelor de muncă au permis folosirea muncii sclavilor în gospodărie, sclavi, care puteau să producă mai mult decât era necesar pentru întreținerea lor.

Dar caracterul progresist strict limitat al orânduirii sclavagiste în comparație cu orânduirea comunității primitive se explică prin contradicțiile dialectice, care îi erau proprii. Sclavii care produceau masa principală de produse și marfă, se aflau în cele mai grele condiții materiale, deoarece stăpânii de sclavi îi socoteau drept vite de muncă. Productivitatea joasă a muncii sclavilor și lupta ascutită de clasă au dus la o criză generală și la dărâmarea societății

1) Fr. Engels, *Anti-Dühring*, M. 1933, p. 129.

2) *Curs scurt de istorie a PC (b) al U. S.*, p. 152.

sclavagiste. Aceste probleme de istorie antică, studiate de istoricii sovietici, trebuie să continue a fi cercetate.

Dialectica creatoare materialistă a Tov. Stalin se manifestă cu o forță deosebită în cazurile când el desvăluie importanța universal istorică a vreunui fenomen sau fapt izolat. Astfel, relevând caracterul progresist al orânduirii sclavagiste în comparație cu orânduirea comunității primitive, Tov. Stalin arată, în același timp, că „orânduirea sclavagistă constituie în condițiile actuale un nonsens, o absurditate“¹⁾.

Intrucât istoria dezvoltării sociale este în primul rând istoria dezvoltării și schimbării mijloacelor de producție a tipurilor de raporturi de producție și a situației maselor muncitoare care creează întotdeauna baza materială a vieții sociale, știința istorică „nu mai poate să reducă istoria dezvoltării sociale la acțiunile regilor și șefilor de armată, la acțiunile „cuceritorilor“ și ale „subjugătorilor“ de state, ci trebuie, înainte de toate, să se ocupe cu istoria producătorilor de bunuri materiale, cu istoria maselor muncitoare, cu istoria popoarelor“²⁾. Descoperind adânc exploatarea permanentă și crudă a maselor muncitoare, în toate epocile de când a existat societatea bazată pe clase, dând în special, caracterizarea pregnantă a situației grele a unui număr enorm de sclavi lipsiți de drepturi în societatea sclavagistă, Tov. Stalin a subliniat și faptul, că specificul contradicțiilor dintre stăpânii de sclavi și sclavi, care au dus întotdeauna și în mod inevitabil la manifestări ascuțite ale luptei de clasă, nu le-au dat totuși posibilitatea să rupă total lanțurile grele ale exploatării de clasă.

„E grea și insuportabilă soarta clasei muncitoare. Suferințele celor ce muncesc sunt chinuitoare și grele. Sclavii și stăpânii de sclavi, iobagii și feudalii, țărănimea și moșierii, muncitorii și capitaliștii, asupriții și asupritorii — așa a fost viața de când e lumea, așa a rămas și astăzi în marea majoritate a țărilor.

Muncitorii au încercat de zeci și sute de ori de-a-lungul veacurilor să-și scuture de pe umeri asupritorii și să devină stăpâni pe situația lor. Dar de fiecare dată învinși și defăimați, au fost siliți să se retragă, ascunzând în sufletul lor obida și umilirea, mânia și disperarea, ațintindu-și privirile spre un cer necunoscut, unde sperau să găsească mântuirea. Lanțurile sclaviei rămâneau neatinse, sau

¹⁾ *Curs scurt de istorie a PC (b) al U. S.*, p. 152.

²⁾ *Ibidem*, p. 168.

lanțurile vechi erau înlocuite prin altele noi, tot atât de grele și umilitoare¹⁾.

Ultimele cuvinte, caracterizând puternic lupta de clasă din orice societate bazată pe clase, zugrăvesc în mod precis și plastic condițiile luptei de clasă și în societatea antică, bazată pe organizarea sclavagistă. Această luptă, în condițiile unui nivel relativ scăzut de dezvoltare a forțelor de producție și a raporturilor de producție, nu putea să ducă la eliberarea deplină a maselor muncitoare exploatate, a sclavilor, în primul rând, de exploatarea apăsătoare.

Dar, în același timp, lupta de clasă îndârjită, îndelungată, a sclavilor contra stăpânilor de sclavi, a dus la revoluția inevitabilă, la dărâmarea întregii societăți sclavagiste. Dezvoltarea forțelor de producție a dus în mod inevitabil la înlocuirea vechiului tip sclavagist de raporturi de producție cu un tip nou, tipul feudal.

„Revoluția sclavilor a lichidat pe stăpânii de sclavi și a desființat forma sclavagistă de exploatare a celor ce muncesc. Dar în locul stăpânilor de sclavi, i-a adus pe stăpânii de iobagi și forma feudală de exploatare a celor ce muncesc. Un fel de exploatator a fost înlocuit cu un alt fel de exploatator²⁾.

Schimbările survenite în domeniul vieții economice au avut drept consecință faptul că producătorii direcți fiind interesați în munca dată, au trebuit să muncească mai conștient, mai cu inițiativă. Tocmai de aceea, munca sclavilor a început să cedeze locul noilor forme de muncă, care au determinat apariția noului mod feudal de producție.

Adâncimea analizei dialectice în lucrările Tov. Stalin rezultă din faptul, că în fiecare caz izolat el desvăluie nu numai semnificația launtrică a faptului dat, ci și toată forța launtrică a procesului istoric, a caracterului legii istorice care se manifestă în faptul dat. Dărâmarea societății sclavagiste s'a produs în urma revoluției sclavilor, dar apariția raporturilor feudale, în special sub forma de cehonat, istoricul o poate urmări încă în sânul orânduirii sclavagiste în descompunere, cu atât mai mult, cu cât acest proces a decurs relativ încet, conform ritmului general, încetinit, al dezvoltării istorice, caracteristic pentru acea epocă și corespunzător caracterului

1) I. V. Stalin, *Opere*, vol. VI, p. 47.

2) I. V. Stalin, *Problemele leninismului*, ed. a XI-a, M. 147, p. 410.

primitiv al tehnicei. Aceste fapte istorice, foarte importante, au fost subliniate de Tov. Stalin cu o extremă precizie în următoarele cuvinte:

„Pentru ca sistemul feudal de economie să-și dovedească superioritatea sa asupra sistemului sclavagist de economie, cred că a fost necesară o perioadă cam de două sute de ani, dacă nu mai puțin“. Și nici nu putea fi altfel, decarece pe atunci ritmul de dezvoltare era foarte încet, iar tehnica de producție era mai mult decât primitivă ¹⁾.

Astfel, în sânul societății antice sclavagiste au luat naștere elementele societății feudale, trecerea spre această societate făcându-se în urma revoluției sclavilor. Această indicație a Tov. Stalin constituie un întreg program de activitate pentru istoricii sovietici.

Spre deosebire de istoricii burghezi, care ignorau elementele luptei sociale acute din ultimele secole ale antichității, istoricii sovietici cercetează istoria puternicei mișcări revoluționare a sclavilor, care a dus la dărâmarea crânduirii sclavagiste pe care se baza Imperiul Roman.

Politica de asuprire în masă exercitată de romani asupra unui mare număr de popoare diferite a dus, cum se întâmplă deseori în istorie, la unirea unei serii de popoare împotriva dușmanului comun și la distrugerea gigantului, cu picioare de lut și cu pretenție de stăpânire mondială.

Vorbind despre căderea Imperiului Roman, Tov. Stalin relevă absurditatea afirmațiilor pe care le fac adepții „teoriei rasiale“, ce nu rezistă unei critici științifice și care sunt destinate numai unei justificări și motivări a politicii reacționare, a jafului în mase și a exploatării maselor muncitoare.

„Se știe că Roma antică privea pe strămoșii actualilor germani și francezi tot așa cum astăzi reprezentanții „rasei superioare“ privesc neamurile slave. Se știe că Roma veche îi trata de sus drept rasă inferioară, drept barbari sortiți să fie veșnic supuși „rasei superioare“, „Măreței Rome“, și aici — între noi fie spus — vechea Romă avea oarecare dreptate, ceea ce nu se poate spune despre reprezentanții actualei „rase superioare“. Și care a fost rezultatul?

¹⁾ I. V. Stalin, *Opere*, vol. IX, M., 1948, p. 136.

Că ne-romanii, adică toți barbarii, s'au coalizat contra dușmanului comun și au prăvălit, cu mare sgomot, Roma¹⁾.

Cu o precizie foarte mare sunt lămurite în lucrările Tov. Stalin cauzele apariției și dărâmării statului sclavagist, aparatul cel mai vechiu de asuprire de clasă a maselor muncitoare.

În raportul-dare de seamă citit la al XVIII-lea congres al PC (b) al U. S., Tov. Stalin a scos în evidență cauzele de bază ale apariției statului sclavagist și anume, contradicțiile de clasă de neîmpăcat, care au dus acolo, încât stăpânii de sclavi au creat mașina violenței, un aparat de stat pentru înăbușirea maselor muncitoare, în special a sclavilor.

„Statul a apărut pe baza desfacerii societății în clase dușmane, a apărut pentru a ține în frâu majoritatea exploatată în interesele minorității exploatatoare. Instrumentele de stăpânire ale statului erau concentrate, mai ales, în armată, în organele de represie, în poliția secretă, în închisori. Două funcțiuni fundamentale caracterizează activitatea statului: funcțiunea internă (principală) — aceea de a ține majoritatea exploatată în frâu, și funcțiunea externă (secundară) — de a extinde teritoriul clasei sale, dominante, pe seama teritoriului altor state, sau să apere teritoriul statului său de atacuri din partea altor state. Aceasta era starea de lucruri în vremea orânduiri sclavagiste...”²⁾.

Aci este esențială indicația Tov. Stalin că asuprirea maselor muncitoare constituie funcția principală a statului bazat pe organizarea de clase, și totdeauna războaiele, atât ofensive cât și defensive, constituiesc și funcția secundară a oricărui stat în societatea exploatatoare. Cu alte cuvinte, Tov. Stalin stabilește importanța de bază a raporturilor de producție și a luptei de clasă, relevând că politica de războiu este un fenomen derivat, o suprastructură politică. Prin aceasta, se dă o lovitură hotărâtoare teoriilor care exagerează importanța factorului militar și politic.

Pentru studiul istoriei antice prezintă o mare importanță principală indicație a Tov. Stalin asupra caracterului statelor atât din Orientul antic, cât și al statelor sclavagiste hellenistice, în special asupra caracterului imenselor despotii orientale și al monarhiilor hellenistice, care pretindeau la dominarea mondială. „Incontes-

1) I. V. Stalin, *Raportul-dare de seamă la al XVIII-lea congres al Partidului, cu privire la activitatea CC al PC (b) al U. S.*

2) I. V. Stalin, *Problemele leninismului*, ed. a II-a, p. 604, M., 1945.

tabil că marile state ale lui Cyrus și Alexandru nu puteau fi numite națiuni, deși ele se formaseră în mod istoric, din diferite neamuri și rase. Acestea nu erau națiuni, ci conglomerate incidentale și puțin încheiate de grupuri, care se desfăceau și se uneau după succesele sau înfrângerile unui sau altui cuceritor¹⁾.

Și, într'adevăr, erau încă foarte slabe legăturile economice, ca și cele de alt gen între diferitele părți ale acestor enorme state. Studiul amănunțit sub acest raport al istoriei vechiului Orient și al istoriei antice, în special, al istoriei Persiei și al lumii hellenistice, care ilustrează puternic această teză foarte importantă a Tov. Stalin, va aduce o lumină nouă și puternică asupra istoriei lumii antice în ansamblul ei.

Masele muncitoare și exploatate duceau o luptă înversunată contra exploatatorilor lor. Ele lansau anumite lozinci dar, cu toate acestea, în societatea antică sclăvagistă în care nu putea să existe o dezvoltare destul de mare a forțelor de producție și a raporturilor de producție corespunzătoare, nu puteau să apară teorii științifice înaintate ca cea a socialismului și cu atât mai mult a comunismului, care a fost steagul, sub care s'au eliberat masele muncitoare de jugul exploatării. Încă în anul 1904, în a sa „Scrisoare din Kutais“, Tov. Stalin, răspunzând lui Plehanov, care critica cartea lui V. I. Lenin „Ce-i de făcut?“ scria, că socialismul este imposibil în timpul sclaviei.

„Eu cred că Plehanov a rămas în urmă în ceea ce privește problemele noi. Lui tot i se mai pare că vede pe vechii oponenți și repetă ca mai înainte: „conștiința socială e determinată de viața socială“, „ideile nu cad din cer“. Ca și când Lenin ar fi spus că socialismul lui Marx ar fi fost posibil în timpul sclaviei și al iobăgiei. Acum și liceenii știu că „ideile nu cad din cer“²⁾.

Istoricii burghezi reacționari cum era Pöhlmann, care admiteau existența ideilor socialiste și comuniste în societatea antică sclăvagistă, denaturau puternic faptele istorice și modernizau în mod tendențios societatea antică. Toate aceste teorii au constituit motivarea ideologică a acelei politici reacționare, cu ajutorul căreia imperialiștii încearcă să întoarcă înapoi roata dezvoltării istorice a societății.

¹⁾ I. V. Stalin, *Opere*, vol. II, pag. 293.

²⁾ I. V. Stalin, *Scrisoarea din Kutais*, *Opere*, vol. I, p. 57.

Părerile Tov. Stalin asupra schimbării și dezvoltării continuu a diferitelor forme de ideologie au o importanță foarte mare pentru studiul istoriei antice. În lucrarea sa „Anarhism sau socialism?“, Tov. Stalin arată cum trebuie studiate diferitele forme de ideologie, care se schimbă și se dezvoltă în mod continuu în legătură cu dezvoltarea orânduirii sociale.

„..... forma ideologiei se schimbă și se dezvoltă continuu. Forma antică, feudală, burgheză, proletară — iată între altele formele pe care le-a îmbrăcat ideologia“¹⁾. I. V. Stalin arată mai departe în următoarele cuvinte, cum apare ideologia proprietății private, ideologia de proprietar:

„Istoria arată, că dacă în diferite timpuri oamenii se pătrundeau de diferite idei și dorinți, cauza o constituie faptul că oamenii în diferitele timpuri au luptat în mod diferit contra naturii pentru îndeplinirea nevoilor lor, și potrivit cu aceasta erau altele și raporturile lor economice. A fost un timp când oamenii au luptat contra naturii împreună, pe bazele comunității primitive, atunci și proprietatea lor era comunistă, și de aceea aproape că ei nu făceau deosebire între „al meu“ și „al tău“, conștiința lor era comunistă. A venit timpul, când în producție a pătruns deosebirea între ce este „al meu“ și ce este „al tău“, atunci și proprietatea a căpătat caracter privat, individual, și de aceea conștiința oamenilor s'a pătruns de simțul proprietății private“²⁾.

În aceste cuvinte ale Tov. Stalin, deosebit de important este faptul că schimbarea formei de ideologie e pusă în legătură cu schimbarea formei de proprietate. Ideologia orânduirii comunității primitive se bazează pe proprietatea obștească, pe când ideologia epocii sclavagiste se bazează pe apariția și dezvoltarea proprietății private. Acest lucru s'a manifestat și în ideologia societății sclavagiste.

Partinitatea în știința istorică constituie principiul de bază al cercetării marxist-leniniste, premisa importantă a avântului viguros în desfășurarea istoriografiei sovietice. În condițiile noastre, ea constituie o pârghie puternică a ideologiei noii societăți comuniste.

Lucrările Tov. I. V. Stalin pătrunse de ideologia creatoare marxist-leninistă și de o înaltă partinitate principală, arată cum

1) I. V. Stalin, *Anarhism sau socialism?*, Opere, vol. I, p. 390.

2) Ibidem, p. 314.

a folosit marele nostru dascăl datele din istoria antică pentru motivarea teoretică a unor teze principiale și filosofice de importanță esențială.

Tov. Stalin a împrumutat din bogatul tezaur de creație populară a lumii antice legenda despre Anteu, pentru a arăta în mod pregnant și plastic legătura bolșevicilor cu poporul, legătura partidului comunist cu interesele maselor populare.

„În mitologia lor, Grecii din antichitate aveau un erou vestit Anteu, care, după povestea mitologică era fiul lui Poseidon — zeul mărilor și al Geei — Zeița pământului. El nutrea o deosebită dragoste pentru mama sa care îl născuse, îl hrănise și-l crescuse. N'a existat erou, pe care acest Anteu să nu-l fi învins. El era considerat ca un erou de neînvins. În ce consta forța lui? În faptul că oridecâteori avea greutăți în lupta împotriva adversarului el se atingea de pământ, de mama care îl născuse și îl alăptase și căpăta noi forțe. El avea totuși și o parte slabă: primejdia de a se pomeni rupt de pământ într'un chip oarecare. Ținând seama de această slăbiciune a lui, dușmanii lui Anteu îl pândeau. Și iată că s'a găsit un dușman Hercule, care folosindu-se de această slăbiciune l-a învins. Și cum l-a învins Hercule pe Anteu? L-a deslipit de pământ, l-a ridicat în aer și luându-i astfel posibilitatea de a veni în atingere cu pământul l-a gătit.

Cred că bolșevicii ne amintesc de eroul mitologiei grecești, Anteu. Ca și Anteu, ei sunt tari prin faptul că-și păstrează contactul cu mama lor, cu masele care i-au născut, alăptat și educat. Și atâta timp cât își păstrează legăturile cu mama lor, cu poporul, ei au toate șansele să rămână invincibili. Iată secretul invincibilității conducerii bolșevice“¹⁾).

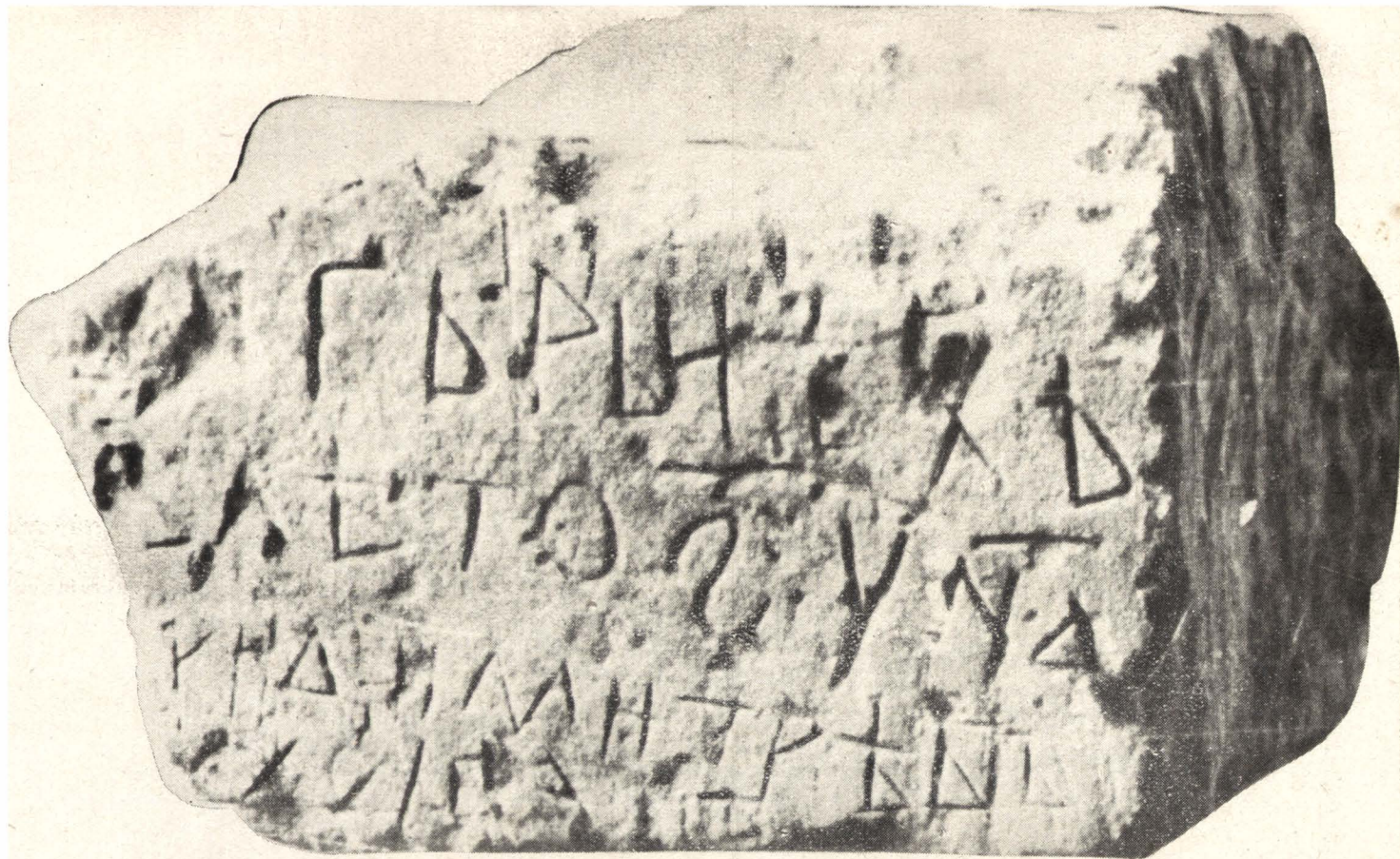
Tov. Stalin, marele nostru conducător și dascăl a desvăluit, cu o adâncă putere de pătrundere, trăsăturile caracteristice specifice ale orânduirii comunității primitive și sclavagiste, punând prin aceasta în fața specialiștilor de istorie antică o serie întreagă de importante probleme principiale. Precizările de o importanță deosebită făcute de Tov. Stalin, stimulează gândirea savanților sovietici, îndreptând atenția lor spre rezolvarea problemelor fundamentale de istorie antică. Bazându-se pe tezele propuse de Tov. Stalin în problemele principiale ale vieții economice, ale raporturilor reciproce

¹⁾ *Curs scurt de istorie a PC (b) al U. S.*, p. 505.

de clasă, ale caracterului ce-l avea statul și ideologia societății primitive și sclavagiste, aplicând metodologia marxist-leninistă, savanții sovietici au dat un nou avânt studiului istoriei antice.

În această privință, aportul lor în istoriografia sovietică trebuie să fie înfățișat amplu și în mod critic.

Numai studiind adânc de pe pozițiile teoriei marxist-leniniste problemele cele mai importante, de bază și principiale din istoria antică pe baza unui vast material de fapte, istoricii sovietici ai lumii antice vor putea să meargă mai departe pe calea ce le-a fost arătată în lucrările geniale ale corifeilor științei noastre, V. I. Lenin și I. V. Stalin.

Inscripție slavă descoperită în Dobrogea în anul 1930, cu prilejul construcției Canalului Dunăre—Marea Neagră. Piatra se găsește azi la Muzeul Național de Antichități din București. După unele presupuneri ar fi cea mai veche inscripție slavă cunoscută (anul 943 al e. n.).